

Amicale
Internationale
KZ Neuengamme

Stadt Neustadt
in Holstein

3 mei 2022, 11.00 uur.
**Herdenkingsplechtigheid op de 77ste verjaardag van het
bombardement van de gevangenen schepen op 3 mei 1945**

Plaats: Cap Arcona Monument Neustadt/Pelzerhaken, Stutthofweg

Kranslegging bij het Cap Arcona Monument

- Gegroet: Kirsten Eickhoff-Weber
Vice-voorzitter van het parlement van Sleeswijk-Holstein
- Gegroet: Sönke Sela
burger-bestuurder van de stad Neustadt in Holstein
- Gegroet: Dr. Martine Letterie
Voorzitter Amicale Internationale KZ Neuengamme
- Toespraak: Magda Wajsen
Kleindochter van Kazimierz Wajsen, overlevende van de „Athen“
- Toespraak: Bernard Jeune
Zoon van Eugène Jeune, die op Cap Arcona is overleden
- Bijdrage: Leerlingen van het Küstengymnasium
met een bijdrage over Roger Vyvey, overlevende van de „Athen“
- Kaddish, Joodse Gemeente Lübeck
- Muzikale begeleiding: Jacob-Lienau-Gemeenschapsschool, Küstengymnasium
Neustadt, blazers van de kerkgemeente Ostholstein

De herdenkingsplechtigheid wordt georganiseerd door de Amicale Internationale KZ Neuengamme en de stad Neustadt in Holstein, met steun van de Arbeitsgemeinschaft Neuengamme e.V., de Brunswiker Stichting, de Burgerstichting van de Sleeswijk-Holsteinse gedenkplaatsen en de Stichting Hamburgse gedenkplaatsen en lernorte ter herinnering aan de slachtoffers van de NS-misdaden.

Kirsten Eickhoff-Weber
Vice-voorzitter van het parlement van de deelstaat Sleeswijk-Holstein
3 mei 2022
Neustadt-Pelzerhaken

Geachte heer burger-bestuurder van de stad Sela,
Geachte mevrouw Dr Letterie,
Geachte mevrouw Wajsen,
Geachte heer Jeune,
Geachte leden van de Joodse gemeenschap van Lübeck
Geachte dames en heren,

beste familieleden en afstammelingen van de slachtoffers van het nazi-regime,

wij zijn hier vandaag bijeengekomen om de 7.000 doden te herdenken die 77 jaar geleden het slachtoffer werden van de barbaarse uitroeingsmanie van de nationaal-socialisten en het slachtoffer van de wreedste misdaad tegen de menselijkheid die de wereld tot nu toe heeft meegemaakt.

Zij hebben hier hun laatste rustplaats gevonden, hun "eeuwige huis", in het zicht van de plaats waar zij gestorven zijn. En - we mogen dit nooit vergeten! - ze hebben hun laatste rustplaats gevonden waar hun onderdrukkers en moordenaars woonden.

Kan een mens, kan een ziel, zo tot rust komen?

U, de nabestaanden van de slachtoffers van het bombardement op de Cap Arcona, de Thielbek en de Athen op 3 mei 1945, wordt met deze vraag evenzeer geconfronteerd als wij, de nakomelingen van de generatie die deze miljoenvoudige moord heeft begaan.

Het feit dat wij hier vandaag samen staan en samen de slachtoffers herdenken, toont aan dat er sindsdien een weg is ingeslagen die 77 jaar geleden nog ondenkbaar was.

We zijn dankbaar dat vandaag, plaatsvervangend voor alle slachtoffers, twee afstammelingen het woord nemen.

U, beste mevrouw Wajsen, en u, beste mijnheer Jeune, zullen spreken voor uw grootvader en uw vader, die destijds het slachtoffer waren van een wrede encenering door de SS in de baai van Neustadt.

Geschiedenis lijkt vaak ver weg. Maar familieleden, ouders en broers en zussen zijn en blijven dicht bij ons. En als u vandaag uw vermoorde familieleden herdenkt, raakt ons dat op een heel bijzondere manier.

Bij de dodenherdenking hoort ook de Kaddisj, het Joodse gebed voor de doden, dat vandaag door leden van de Lübeckse Joodse gemeenschap wordt uitgesproken. Wij zijn dankbaar dat het joodse leven ondertussen weer een integrerend deel uitmaakt van onze samenleving, dat 77 jaar na de Shoa de joodse gemeenschappen hier in Sleeswijk-Holstein weer diensten vieren.

Het joodse leven behoort bij ons en iedere democraat moet ervoor zorgen dat het joodse leven zich vandaag vrij kan ontwikkelen.

Het is een groot geschenk dat we vandaag samen met u de slachtoffers kunnen herdenken. Gezien de onbeschrijflijke misdaden uit het verleden voelen wij nederigheid en dankbaarheid voor het wonder van de verzoening.

Hieraan hebben ook de stad Neustadt, de Amicale Internationale KZ Neuengamme, het kinder- en jeugdnetwerk Neustadt en vele andere initiatieven die het proces van verwerking van het verleden actief ondersteunen, bijgedragen. Vele burgers hebben aan dit proces meegewerkt en het initiatief genomen om mede vorm te geven aan de herinnering aan en de herdenking van deze dag 77 jaar geleden, tot op de dag van vandaag.

De herinnering aan de misdaden van het nationaal-socialisme zou haar betekenis verliezen indien zij uitsluitend door de staat in stand zou worden gehouden. Herdenken is alleen geloofwaardig en kan alleen levenskrachtig zijn als het uit onszelf voortkomt, uit een innerlijke behoefte en uit de persoonlijke betrokkenheid van ons burgers.

Burgerlijke engagement, de bereidheid om te vertellen en te luisteren en niet langer te " verzwijgen ", dit alles is onontbeerlijk en dit alles moet een effect blijven hebben in onze samenleving. Want het antisemitisme, het racisme en de haat tegen alles wat vreemd is, zijn niet verdwenen uit de wereld en ook niet uit Duitsland.

Onze gezamenlijke herdenking van de doden is daarom niet alleen een herdenking en een waardering van de slachtoffers, maar ook een aanmaning aan ons om alles in het werk te stellen om ervoor te zorgen dat een dergelijke misdaad tegen de menselijkheid nooit meer gebeurt.

Gezien de erfenis van het verleden moeten wij als overtuigde democraten een duidelijk standpunt innemen en krachtig stelling nemen tegen antisemitisme, racisme

en elke vorm van uitsluiting en verwerping. Wij dragen allen de verantwoordelijkheid hiervoor, elke dag, waar we ook zijn.

Dames en heren,

Ik dank u allen, vooral de families van de slachtoffers. Laten we vandaag samen de doden eren en hen herdenken, zodat hun lijden nooit vergeten zal worden. Moge hun lot een herinnering zijn voor toekomstige generaties aan wederzijds begrip, verzoening en vrede!

Dank u wel.

Sönke Sela
Burger-bestuurder van de stad Neustadt in Holstein
3 mei 2022
Neustadt-Pelzerhaken

Geachte dames en heren,

ook namens burgemeester Mirko Spieckermann mag ik u van harte welkom heten als burger-bestuurder van deze stad en laat u mij mijn eerste indruk geven:

Het is overweldigend hoeveel mensen zich hier vandaag bij ons hebben gevoegd - ik om eerlijk te zijn, ik had het nauwelijks voor mogelijk gehouden. Maar dat kan ook te maken hebben met het feit dat we twee jaren, 2020 en 2021, slechts een zeer stille herdenking in een zeer kleine kring konden houden. En nu, dit jaar, zijn we weer samen om onze gedachten te laten teruggaan naar hen die zulke vreselijke dingen meemaakten hier in de directe omgeving van de plaats waar we vandaag zitten.

Mijn speciale dank gaat uit naar de vice-voorzitter van het parlement van Schleswig-Holstein, Mevrouw Eickhoff-Weber, dat zij ondanks de verkiezingscampagne de gelegenheid te baat nam om twee dagen hier in Neustadt door te brengen. Dit toont ook het belang aan dat men hecht aan de gebeurtenissen van destijds en de huidige waardering door het deelstaatsparlement en de deelstaat Schleswig-Holstein.

Heel, heel erg bedankt daarvoor!

Ja, ik wil ook de voorzitter hartelijk welkom heten en haar bedanken dat, zoals altijd, de Amicale Internationale KZ Neuengamme al prachtig voorbereidend werk heeft gedaan. Het is fijn dat dat we, in tegenstelling tot vroeger, nu veel jonge mensen bij ons hebben, omdat - en daar kom ik later nog op terug - het van belang is om door te geven wat we hier voelen.

Een kleine opmerking: Ik ben gevraagd een zeer korte begroeting te geven, ik wil mij daaraan houden, want ik weet dat het tijdschema vandaag erg krap is.

De herdenking aan de slachtoffers van de catastrofe van 3 mei 1945 is voor ons allen, die hier in de onmiddellijke nabijheid van de gebeurtenissen wonen, een zeer bijzondere verplichting en ik herinner me ook uit mijn schooltijd, toen op het Gymnasium, dat we ook elke 3 mei hier naartoe gingen.

De herinnering aan deze gebeurtenissen, aan deze onmenselijke nationaal-socialistische dictatuur, maakt ons echter ook duidelijk dat wij de plicht en de noodzakelijkheid hebben om steeds weer op te komen voor een democratische staatsvorm. U hebt nadrukkelijk en indringend op deze verplichting gewezen, mevrouw de vice-voorzitter. Het is des te belangrijker dat wij aan dit verzoek voldoen, omdat wij helaas niet alleen in de Bondsrepubliek Duitsland, maar ook in andere buurlanden zien dat rechtse ideeën weer meer aan belang winnen. Dit mag niet gebeuren en daarom is het belangrijk dat onze jongeren hier zijn en dat wat jullie hier vandaag meemaken, kan worden doorgegeven, ook als jullie volwassen zijn en dat jullie als jonge inwoners van Neustadt, die hier hebben gewoond, die hier zijn opgegroeid, altijd die heel bijzondere verplichting voelen die wij hier tegenover de slachtoffers en hun nabestaanden hebben.

Trouwens - dit is maar een kleine hint - in de editie van vandaag van de WELT staat een artikel over de heer Wim Aloserij, die hier steeds weer terugkwam tot op een leeftijd van 93 jaar, tot hij vier jaar geleden helaas overleed tijdens zijn reis naar Neustadt. Het is een zeer gedetailleerd artikel die ik slechts aan iedereen kan aanbevelen.

Ik wens ons allen toe dat we deze dag in herinnering houden en dat we het ons vooral herinneren in een tijd niet zo ver weg, wanneer voor het eerst sinds lange tijd de wapens in Rusland en Oekraïne weer zwijgen. Ik denk dat dat een zeer, zeer belangrijke wens is van ons allen dat deze zinloze moord snel tot een definitief einde zal komen.
wens van ons allen dat deze zinloze moorden snel tot een definitief einde zullen komen.

Dank u wel.

Martine Letterie
President van de Amicale Internationale KZ Neuengamme
3. mei 2022
Neustadt-Pelzerhaken

Geachte vice-voorzitter van het parlement van de deelstaat Sleeswijk-Holstein
geachte voorzitter van de gemeenteraad van de stad Neustad,
lieve Magda,
lieve Bernard,
lieve overlevenden van het concentratiekamp Neuengamme,
beste familieleden,
beste vrienden,

Mijn naam is Martine Letterie en ik ben presidente van de Amicale Internationale KZ Neuengamme, het overkoepelende orgaan van de vriendenkringen Neuengamme uit België, Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Nederland, Polen en Spanje. Bij ons zijn oud-gevangenen van het concentratiekamp Neuengamme aangesloten, en hun nabestaanden.

Vandaag herdenken we de ramp die hier vlak voor het einde van de Tweede Wereldoorlog plaatsvond. Terwijl Montgomery met een Duitse delegatie op de Lüneburger heide onderhandelde over de capitulatie, vielen Engelse tyfoons op 3 mei 1945 om 15.00 uur in de Lübeckerbocht de schepen Cap Arcona en Thielbeck aan, in de veronderstelling dat zich daarop Duitse troepen bevonden.

Niets was minder waar. In de dagen eraan voorafgaand waren op deze schepen en op de Athen duizenden gevangenen uit het concentratiekamp Neuengamme bijgedreven toen dat kamp geruimd werd. Zo probeerden de nazi's de sporen te wissen van de verschrikkelikheden die in Neuengamme hadden plaatsgevonden. De omstandigheden waarin de gevangenen op de schepen verkeerden in de dagen in aanloop naar die 3 mei, waren zo mogelijk nog verschrikkelijker dan die in het concentratiekamp. Er was nauwelijks licht of lucht en sommigen kregen dagenlang niets te eten.

Op het moment dat de Engelse vliegtuigen aanvielen, bevonden zich aan boord van de Cap Arcona ongeveer 7000 gevangenen en aan boord van de Thielbeck 2500 tot 3000. De Cap Arcona vloog in brand en de Thielbeck zonk vrijwel onmiddellijk. Op beide schepen brak de hel uit. De gevangenen probeerden hun leven te redden, maar

weinigen slaagden daarin. De meesten verdronken of verbrandden. De Engelse vliegtuigen schoten op de verdrinkenden en Duitse SS'ers en Hitlerjugend-jongens op degenen die de kust bereikten. 7.000 mensen stierven een afschuwelijke dood. In een Nederlandse documentaire over de ramp spreekt een inwoner van Neustadt die toen nog een kleine jongen was: 'Ik zag een zee van kale hoofden. Dat beeld ben ik mijn leven lang niet meer vergeten.'

Een ramp van internationale omvang, niet alleen vanwege het enorme aantal slachtoffers maar ook omdat ze niet alleen uit Duitsland kwamen, maar uit alle landen die door de nazi's bezet waren of daarmee in oorlog waren: de Baltische staten, België, Denemarken, Frankrijk, Griekenland, Italië, Joegoslavië, Luxemburg, Nederland, Noorwegen, Oekraïne, Polen, Tsjecho-Slowakije en Rusland. Een ramp die niet vergeten mag worden.

De eerste herdenking werd op deze plaat 7 mei 1945 gehouden door vertegenwoordigers van het Britse leger en de voormalige gevangenen. Deze locatie werd gekozen omdat er hier de voorlopige graven waren van slachtoffers van een ander vreselijke gebeurtenis die hier op de vroege morgen van 3 mei plaatsvond: de executie van tenminste 257 gevangenen van het concentratiekamp Stutthof.

In 1946 werd op initiatief van een comité van Poolse overlevenden van het DP-kamp een commissie gevormd onder leiding van een Noorse overlevende van het concentratiekamp Stutthof. Dit comité bepaalde de vorm en het opschrift van het gedenkteken. De Pools-Duitse oud-gevangene Paul Stassek, een voormalige gevangene van de kampschrijfzaal van het concentratiekamp Neuengamme, stelde de tekst op. Het gedenkteken, dat in 1947 werd ingehuldigd, werd gefinancierd door de gevangenencomités zelf.

Sindsdien worden hier jaarlijks herdenkingsplechtigheden gehouden. Sinds een aantal jaren organiseert de Amicale Internationale KZ Neuengamme die samen met de stad Neustadt. De AIN waardeert deze samenwerking en inzet van de stad Neustadt voor deze herdenking en het nieuwe museum enorm. Wij zijn verheugd dat de gebeurtenissen van 3 mei 1945 in de toekomst op een passende en eigentijdse manier aan een internationaal publiek zullen worden gepresenteerd.

Eerder vertelden overlevenden op deze plek hun verhaal, nu doen hun nabestaanden of andere betrokkenen dat. Bernard Jeune spreekt vandaag over zijn vader de Fransman Eugene Jeune, die hier op 3 mei 1945 om het leven kwam, dat de Poolse

Magda Wajsen over haar grootvader Kazimierz Wajsen, die op de Athen de ramp overleefde en de leerlingen van het Küstengymnasium over de Belgische overlevende Roger Vyvey.

Door de herdenking van deze verschrikkelijke gebeurtenis en de andere afgrijselijke misdaden van het naziregime blijven we ons bewust van het belang van de rechtstaat en we zijn ons in de afgelopen maanden eens te meer van bewust van geworden hoe weinig vanzelfsprekend die is. De overlevenden van deze ramp en het concentratiekamp Neuengamme hadden dat aan den lijve ervaren.

Niet voor niets formuleerden de stichters van de Amicale Internationale als eerste doelstelling van de organisatie: Behoud van vrede, Europese veiligheid, zij wilden zich inzetten voor internationale versoepeling, het versterken van internationale vriendschap en de strijd tegen neonazisme, neofascisme en revanchistische activiteiten.

Daarom moet het verhaal van de ramp in de Lübeckerbocht moet verteld blijven worden, juist ook nu.

Magdalena Wajsen
Kleindochter van een gevangene van het concentratiekamp Neuengamme
3 mei 2022
Neustadt-Pelzerhaken

Goedendag,

Ik ben blij hier nu te zijn en met jullie te kunnen spreken, hartelijk bedankt daarvoor. Mijn naam is Magdalena Wajsen, ik ben de kleindochter van Kazimierz Wajsen, een gevangene van het concentratiekamp Neuengamme.

Mijn grootvader werd in mei 1942 als dwangarbeider naar Duitsland gebracht, waar hij werkte voor een boer in Hamburg. In april 1944 werd hij naar het strafkamp Hamburg-Wilhelmsburg ("Langer Morgen") gestuurd op beschuldiging van deelname aan een illegale bijeenkomst en het zingen van patriottische liederen. Twee maanden later werd hij daar vrijgelaten en tewerkgesteld in een metaalfabriek. Op 14 oktober 1944 leidde een sabotagedaad in de fabriek tot zijn arrestatie in het civiele dawangarbeiderskamp in het district Hamburg-Billbrook. Hij en andere mannen werden ervan verdacht bij het plan betrokken te zijn. Sommige gedetineerden werden tijdens de ondervragingen wreed mishandeld.

Vijf maanden later, begin maart 1945, werd hij naar het concentratiekamp Neuengamme gestuurd. In het kamp kreeg hij het nummer 76633. In de tweede helft van april 1945 werd grootvader met andere gevangenen naar Lübeck getransporteerd. Hij werd eerst op het schip Athen geladen, na een paar dagen werd hij met andere gevangenen naar de Cap Arcona gebracht en daarna terug naar de Athen. Grootvader bleef daar tot 3 mei 1945. De Athen zonk niet omdat ze terug de haven in was gegaan om nog meer gevangenen aan boord te nemen. Mijn grootvader overleefde, hij was een van de gelukkigen die een nieuw leven kreeg.

Na de bevrijding, in het DP-kamp in Wentorf nabij Neuengamme, ontmoette grootvader Kazimierz mijn grootmoeder Jadwiga, die een bevrijde dwangarbeidster was. Na vele verschrikkelijke ervaringen gebeurde er iets wonderbaarlijks: zij werden op elkaar verliefd, gingen naar Lodz en trouwden.

Als kind wist ik al dat mijn grootvader een oud-gevangene uit een concentratiekamp was geweest, maar meer wist ik er niet van, ik begreep het niet. Mijn grootvader stierf toen ik pas 10 jaar oud was. Nadat mijn grootmoeder in 2014 was overleden, vond ik in het huis van mijn grootouders veel van mijn opa's aantekeningen,

documenten en brieven van de gedenkplaats Neuengamme. Ik heb contact opgenomen met de gedenkplaats en ben blij dat ik de nagedachtenis van mijn grootvader kan eren door over hem en zijn ervaringen te praten.

Het was voor mij zeer emotioneel toen ik voor het eerst naar Neuengamme kwam, vooral omdat mijn grootvader jarenlang niet kon bewijzen dat hij een gevangene van het concentratiekamp Neuengamme was geweest. Hij was voortdurend op zoek naar bewijzen hiervan en schreef naar Arolsen en Neuengamme. Pas na zijn dood kwamen er brieven van de gedenkplaats. Helaas reageerde mijn grootmoeder niet op hen, misschien wilde ze niet terugkeren naar het verleden.

Voor mij was dit zeer belangrijk, omdat mijn grootvader jarenlang wilde bewijzen dat hij daar geweest was, dat hij het overleefd had, maar hij slaagde er niet in dit te documenteren, dit kon ik niet negeren. Daarom moest ik huilen toen ik voor de eerste keer in de gedenkplaats was, omdat hij hier moest lijden, omdat op deze plaats zoveel mensen zijn vermoord.

Maar het meest emotionele was dat mijn grootvader stierf zonder dat hij mij over zijn ervaringen had kunnen vertellen, omdat ik te jong was geweest om dergelijke informatie te kunnen verwerken. En hier ben ik, bijna 30 jaar na zijn dood, op deze plaats, hij staat op de lijst van oud-gevangenen, niemand twijfelt er meer aan, er zijn documenten om het te bewijzen.

In mijn hoofd had ik de woorden "Kijk, opa, ik ben hier, onder deze hemel, op deze aarde." Nu kan ik over hem praten, over wat hij heeft meegemaakt, wat voor een mens hij was, dat mijn grootouders verliefd op elkaar werden in Hamburg.

Veel van de slachtoffers van de ramp in Neustadt worden door niemand herdacht, zij hebben geen familie meer of waren zo jong dat zij er niet eens in slaagden er een te stichten, daarom is het belangrijk dat wij hier zijn, dat wij erover praten. Ik denk dat het heel belangrijk is dat we de jongeren vertellen wat we weten over wat er is gebeurd, want niemand mag het vergeten, het mag niet weer opnieuw gebeuren. Elk persoon, elk slachtoffer van de oorlog was belangrijk, ze kon voor iemand de belangrijkste persoon in de hele wereld zijn. De slachtoffers van de catastrofe in Neustadt zijn niet "zij", dat wil zeggen elke persoon voor zich, als individu, elk een tragedie op zich, "zij" verdienen onze herdenking.

Eert hun nagedachtenis! Nooit meer oorlog!

Bernard Jeune
Zoon van een gevangene van het concentratiekamp Neuengamme
3 mei 2022
Neustadt-Pelzerhaken

Ik dank u voor de uitnodiging om deze korte toespraak te houden over mijn vader Eugene Jeune, die als jonge arts op 27-jarige leeftijd op 3 mei 1945 op de Cap Arcona overleed.

Hij behoorde tot de Franse verzetsbeweging "Combat" en nam deel aan een verzetsgroep in mijn geboortestad Lyon. Als jonge arts in een groot ziekenhuis verzorgde hij de verbindingen en transfers tussen de stad en de maquischolen in de Alpen, die de mogelijkheid van verblijf en transport in het ziekenhuis vergemakkelijkte.

Hij werd op 20 april 1944 gearresteerd door de "slager van Lyon", Klaus Barbie, het hoofd van de Gestapo in de stad. Hij werd eerst opgesloten in de beruchte Montluc-gevangenis, waar zoveel Franse verzetsstrijders gevangen zaten, en vandaar naar het Gestapo-hoofdkwartier in Lyon gebracht voor ondervraging en marteling door Klaus Barbie en zijn handlangers.

Enkele weken voor de bevrijding van Lyon in augustus 1944, werd mijn vader per trein naar het verzamelkamp Compiègne ten noorden van Parijs gebracht, en vandaar per trein naar Neuengamme op 28 juli 1944. In Neuengamme werkte hij als gevangenendokter in ziekenbarak II, waar hij samenwerkte met andere gevangenendokters uit verschillende landen, waaronder een Deense dokter, Gregers Jensen, die na de oorlog mijn stiefvader werd. Ik heb hier vorig jaar online meer in detail over bericht.

Omdat ik pas zes maanden oud was toen mijn vader door de Gestapo werd gearresteerd, heb ik geen herinnering aan hem en kon ik geen emotionele band met hem opbouwen. Niettemin was hij altijd aanwezig in mijn herinnering en gedachten, en eveneens in de gedachten en gesprekken van mijn familie.

Ik heb vaak aan zijn dood op de Cap Arcona gedacht. Een Franse medegevangene die erin slaagde in zee te springen en naar de kust te zwemmen, vertelde mijn moeder na de oorlog dat toen hij op het dek van het schip stapte, hij zag hoe mijn vader gevangenen met brandwonden hielp. Indien dat waar is, dan stierf hij pas na de bombardementen. Maar hoe is hij gestorven? Is hij verbrand, zoals veel van de gevangenen die hij probeerde te helpen? Is hij gestikt of verdronken? Hij is waarschijnlijk niet zelf in zee gesprongen omdat hij niet kon zwemmen (hij was een hardloper en bergbeklimmer).

Hoewel wij beschikken over enkele verslagen van gevangenen die de hel van de gebombardeerde Cap Arcona hebben overleefd, is het bijna onmogelijk zich een voorstelling te maken van de kwellingen die de duizenden gevangenen hebben moeten doorstaan voordat zij op de Cap Arcona of in de zee rond het schip stierven.

Nog niet zo lang geleden kon men hopen dat dergelijke oorlogstragedies zich niet meer zouden herhalen, althans niet op Europese bodem. Maar helaas is het weer gebeurd. Hoewel men voorzichtig moet zijn met het vergelijken van verschillende oorlogstragedies, herinnerden de verschrikkelijke gevolgen van de bombardementen op Mariupol en andere steden in Oekraïne mij opnieuw aan alles wat mijn vader in zijn laatste jaren had meegemaakt.

We mogen nooit het menselijk lijden vergeten dat oorlogen veroorzaken. We mogen ook niet vergeten hoe belangrijk het is om weerstand te bieden, ondanks de hoge kosten. Het is belangrijk om de herinnering aan deze tragedies levend te houden. Ik zal blij zijn om het nieuwe Cap Arcona Museum hier in Neustadt te zien en zal het binnenkort met mijn kinderen en kleinkinderen bezoeken.

**Flex-project van de Arbeitsgemeinschaft Neuengamme en
van het Kustengymnasium Neustadt
3 mei 2022
Neustadt-Pelzerhaken**

Leerlingen van het Küstengymnasium Neustadt leerden in een project het verhaal van de Belgische verzetsstrijder Roger Vyvey (1920-2003) kennen.

Wie was Roger Vyvey?

Roger Vyvey woonde in Nieuwpoort, België. De stad lag in de uitsluitingszone die door de Duitse bezetters was opgezet voor de bouw van de Atlantikwall. Roger Vyvey sloot zich in 1942 aan bij een verzetsgroep die informatie verzamelde voor het Britse leger. Op 14 april 1944 werd hij door de Duitse veldpolitie gearresteerd nadat de groep door verraad was ontmaskerd. De Duitsers ondervroegen en martelden hem en deporteerden hem op 30 augustus 1944 uit Antwerpen in een veewagen met 2.000 andere mensen die vervolgd werden.

In het concentratiekamp Neuengamme kreeg Roger Vyvey het gevangenennummer 44.444. Hij moest met 400 andere Belgen dwangarbeid verrichten op de scheepswerf Deschimag in het KZ-buitenkamp Bremen-Blumenthal. Na schade aan een machine werd Roger Vyvey beschuldigd van sabotage en voor straf gemarteld.

Begin april 1945 werd het KZ-buitenkamp ontruimd, eerst in een dodenmars en vervolgens in veewagens via Neuengamme naar Lübeck op de gevangenschepen. Roger Vyvey herinnerde zich later vooral de dood van medegevangenen op de "Cap Arcona" en de "Athen" in de dagen voor 3 mei. Hij behoorde tot de groep gevangenen die aan de bombardementen ontsnapten omdat zij op 3 mei 1945 op de "Athen" werden bevrijd.

Roger Vyvey was erg verzwakt. Na zijn terugkeer bij zijn moeder beseftte hij dat zijn verslagen van zijn gevangenschap in Nieuwpoort op ongeloof stuitte. Roger Vyvey engageerde zich in de "Belgische Vriendenkring Neuengamme".

Zijn kleinzoon Kristof van Mierop leerde het verhaal van zijn grootvader kennen en werd lid van de Vriendenkring nadat hij in 2015 een reis naar Neuengamme en Bremen had gemaakt. Hij is nu secretaris-generaal van de Amicale Internationale KZ Neuengamme.

Kristof van Mierop heeft het project ondersteund met materiaal en was beschikbaar om vragen van de studenten te beantwoorden. Het project vond plaats in april 2022 in samenwerking met het Küstengymnasium Neustadt en de Arbeitsgemeinschaft Neuengamme e.V. statt.

De geschiedenis van de Erebegraafplaats van Cap Arcona en de Gedenkteken in Neustadt-Pelzerhaken

Elk jaar herdenken wij hier op de erebegraafplaats Cap Arcona de ongeveer 7000 doden van 3 mei 1945. Wij, de gevangenenverenigingen van de overlevenden, nabestaanden en nabestaanden van het concentratiekamp Neuengamme, herdenken hier samen met de stad Neustadt, de deelstaat Sleeswijk-Holstein en vele initiatieven uit de burgermaatschappij.

Vanaf deze plek kunnen we de plaatsen van het zinken van de Cap Arcona en de Thielbek overzien. We zijn hier bijeen in rouw.

Wie herdenken we hier?

Op deze erebegraafplaats liggen 621 omgekomen concentratiekampgevangenen in individuele graven. Slechts enkele van de doden zijn geïdentificeerd. De doden kwamen uit vier verschillende concentratiekampen. De grootste groep bestond uit gevangenen van het concentratiekamp Neuengamme en zijn subkampen, die vanaf 20 april 1945 werden geëvacueerd. Een andere groep bestond uit gevangenen, waaronder vrouwen, die op de ochtend van 3 mei dit strand bereikten, komende uit het concentratiekamp Stutthof in twee schuiten. En tenslotte waren er gevangenen op de Cap Arcona en de Thielbek van een dodenmars die de regio Neustadt had bereikt, meer bepaald de steden Sibirin en Glasau, afkomstig uit het subkamp Auschwitz-Fürstengrube en het concentratiekamp Mittelbau-Dora.

De gevangenen van het concentratiekamp Stutthof waren in de nacht van 3 mei 1945 op deze plaats gestrand op twee schuiten. In de ochtenduren van 3 mei schoten SS'ers, mariniers en andere geüniformeerde Duitsers tenminste 257 weerloze gevangenen dood op de schuiten, hier op het strand en op de mars naar Neustadt.

Op de plaats van de huidige erebegraafplaats werden op 3 mei en de daaropvolgende dagen voorlopige graven voor de vermoorde gevangenen van het concentratiekamp Stutthof aangelegd. Doden van de Cap Arcona en de Thielbek, die op de kust waren aangespoeld, werden ook hier en op talrijke andere plaatsen langs de kust begraven.

Op 7 mei 1945 hielden vertegenwoordigers van het Britse leger en honderden voormalige gevangenen een herdenkingsdienst voor de doden bij de graven in Neustadt-Pelzerhaken.

Herdenking bij een graf in Neustadt-Pelzerhaken op 7 mei 1945. Foto: Moldvay, erdenkingsarchief Concentratiekamp Neuengamme

Waarom ligt de erebegraafplaats hier?

Van mei tot augustus 1946 werd de reguliere begraafplaats aangelegd op de plaats van de voorlopige graven voor 412 (vanaf 1950), thans 621 doden van de concentratiekampen Neuengamme, Stutthof, Auschwitz en Mittelbau-Dora. Lijken werden overgebracht naar deze begraafplaats vanuit 43 tijdelijke graven aan de kust en het tijdelijke graf op deze plaats; daarna werden hier nieuw gevonden lijken van de stranden begraven.

Doden die als Joden geïdentificeerd konden worden, werden begraven op de nieuw aangelegde Joodse begraafplaats in Neustadt. De doden zouden in 1946 geïdentificeerd worden. Dit was echter slechts voor enkelen mogelijk, omdat de doden in 1945 niet waren onderzocht en omdat zelfs het gevangennummer, zo dat al achterhaald kon worden, geen uitsluitsel gaf, omdat de doden uit vier verschillende kampen afkomstig konden zijn.

In 1946 werd op initiatief van een comité van Poolse overlevenden van het DP-kamp een commissie gevormd onder leiding van UNRRA-directeur Einar Hjellemo (een Noorse overlevende van het concentratiekamp Stutthof), waarin één vertegenwoordiger van elk van de drie Oosteuropese comités en één vertegenwoordiger van de Duitse voormalige gevangenen zitting hadden. Dit comité bepaalde de vorm en het opschrift van het gedenkteken, dat nog steeds geldig is. De Pools-Duitse oud-gevangene Paul Stassek, een voormalige gevangene van de kampschrijfzaal van het concentratiekamp Neuengamme, stelde de tekst op. Het monument, dat op 6 juli 1947 werd ingehuldigd, werd gefinancierd door de comités van gevangenen zelf.

Inwijding van het gedenkteken in 1947, foto: Archief van de gedenkplaats van het concentratiekamp van Neuengamme.

Wij danken het Archief van Arolsen, het Gemeentearchief van Neustadt, het Herinneringsarchief van het Concentratiekamp Neuengamme en het Ministerie van Binnenlandse Zaken van de deelstaat Sleeswijk-Holstein voor de informatie en de toegang tot archiefstukken.